

Inhoud

Israel in Egypt	3
Solfège	6
Seizoen 2012-2013	8
Fischer-Dieskau	9
Ramsj	10
Troost	11
Terug	13
Mariachi	16

Redactioneel

Toonkunstkoor Amsterdam zingt Brahms

De ToniKA is net een torentje in het TKA-dorp: een verzamelpunt dat fraaie gelegenheid biedt om voor- en achteruit te kijken. Terugkijkend zie ik een bont seizoen: opera in Almere, Elektra achter de coulissen, Rheinberger in november, Nunc III in de Duif, de laatste *Matthäus-Passion* met Holland Symfonia en Brahms' *Requiem* in het Concertgebouw... Veelzijdige gestalten vullen de dorpspleintjes, waarop sinds kort twee nieuwe standbeelden: Lucie Spreij (sopraan) en Willem Leopold (bas) namen afscheid van TKA, nadat ze langer lid waren geweest dan ondergetekende leefde! Toen ik Willem onlangs sprak, memoreerde hij aan een etentje bij hem thuis, waarbij Winfried Maczewski zo begeistert gesticulerend aan het vertellen was dat hij de slaschaal met sla en al per ongeluk over zijn schouders wierp. Hierdoor volstrekt niet van zijn stuk gebracht oreerde hij lustig door, terwijl Willem en zijn vrouw bijna stiekem de ravage achter Winfrieds rug opruimden. Lucie herinnerde zich met veel hilariteit de koordiva die bij een uitvoering van de *Matthäus-Passion* in het Concertgebouw zo laat was dat ze niet meer met het koor mee op kon en daarom eigenzinnig besloot om met stalen gezicht achter dirigent en solisten aan de grote trap af te schrijden. Je maakt wat mee in het Toonkunstkoor! Ik kijk dan ook reikhalzend uit het andere torenraampje. Meer over dit uitzicht op pagina 6!
Sara Pleyte

Bij de laatste uitvoering van *Ein deutsches Requiem* door TKA, David Wilson-Johnson, Inger Dam Jensen en het NedPhO onder leiding van Marc Albrecht zat ik in de zaal. Door een (verkeerd geplande) vakantieweek heb ik aan dit project niet meegedaan. Het was de eerste keer in bijna 40 jaar dat ik 'mijn' koor vanuit de zaal hoorde. Ik vond het een heel bijzondere belevenis. Door de massaliteit was er in de *ff*-passages voldoende power, terwijl het koor in de lyrische gedeelten prachtig klonk - eigenlijk zoals we willen klinken - met een mooie, open, niet per se 'professionele' koorklank. Ik heb dus genoten. En we kregen een mooie recensie in de NRC!

TKA heeft regelmatig werken van Brahms uitgevoerd en het leek me aardig om de geschiedenis van het koor daar eens op na te slaan, aangevuld met eigen herinneringen. Natuurlijk heb ik daarvoor weer uitvoerig gebruik gemaakt van Guus Hofmans *Geestdrift en muzikale zin, de geschiedenis van het Amsterdamse Toonkunstkoor, 1828-2000*.

Brahms schreef naast *Ein deutsches Requiem* (opus 45) meerdere kortere werken voor koor en orkest: *Rinaldo* (opus 50), *Altrapsodie* (opus 53), *Schicksalslied* (opus 54), *Triumphlied* (opus 55), *Nänie* (opus 82) en *Gesang der Parzen* (opus 89). Bovendien zijn er natuurlijk vele meerstemmige koren a capella, waaronder de ons bekende motetten *Warum ist das Licht gegeben* en *O Heiland reiss die Himmel auf* (opus 74) en met pianobegeleiding zoals de *Liebesliederwalzer* (opus 52).

Het is nog steeds een grote wens van mij om al die korte werken voor koor en orkest eens in één concert uit te voeren.

Het begin van onze geschiedenis met de werken van Brahms is wel heel bijzonder, want in 1869 werd afgezien van een uitvoering van *Ein deutsches Requiem*, aangezien 'de

keuze der uitvoerende compositiën wel eens beperkt wordt door de overweging dat een of ander werk niet in de smaak schijnt te vallen van hen die zulk een groot deel aan de uitvoering hebben". De koorleden van toen wilden het dus niet zingen! Ze weigerden overigens volgens dezelfde bron nota bene ook Handels *Israel in Egypt*, dat we nu in het najaar gaan uitvoeren, te zingen.

In 1876 is het dan eindelijk zover: Johannes Brahms komt naar Amsterdam en onder zijn leiding voeren we *Ein deutsches Requiem* uit in de Parkzaal tijdens het muziekfeest van de zangvereniging. Op het koor was wel een en ander aan te merken. Zo schreef de *Amsterdamsche Courant* dat het koor 'niet altijd vast in de schoenen stond en dat menige flater werd begaan!' Toch wist Brahms in de koren 'nuances te brengen, waarvan bij vorige uitvoeringen nimmer een spoor te vinden was'. Na afloop werd Brahms 'onder fanfares teruggeroepen en met enige boeketten bestrooid'.

In 1880/1881 wordt het *Triumphlied* uitgevoerd onder leiding van Johannes Verhulst en in 1885/1886 *Nänie*. In 1889 volgt een uitvoering van *Ein deutsches Requiem* o.l.v. Julius Röntgen, die goed bevriend was met Brahms, gevolgd door twee uitvoeringen van het *Gesang der Parzen*. In 1890 nogmaals *Nänie* en de *Altrapsodie*. In 1896 wordt voor de eerste maal het *Schicksalslied* uitgevoerd.

In april 1898 is er een driedaagse gedachtenisviering naar aanleiding van het overlijden van Brahms het jaar daarvoor. Het Toonkunstkoor voert in de Koepelkerk aan het Singel onder leiding van Julius Röntgen *Ein deutsches Requiem*, de *Altrapsodie* en het *Triumphlied* uit.

In de jaren dat Willem Mengelberg voor het Concertgebouw-orkest en het Toonkunstkoor stond, zijn er langere perioden geweest waarin geen werken van Brahms werden uitgevoerd. Ik denk dat dat onder andere kwam door de vele uitvoeringen van symfonieën van Mahler. *Ein deutsches Requiem* werd in 1909 weer uitgevoerd, nu met Aaltje Noordewier-Reddingius als sopraansolist – op datzelfde concert werd ook het *Te Deum* van Diepenbrock uitgevoerd, een krachtproef voor het koor! ‘Van den koorzang is dezen avond ontzaglijk veel geeischt’. De criticus Anton Averkamp vond het koor eigenlijk te groot – het bestond in die tijd uit... 490 zangers, waaronder 175 sopranen en 165 alten (!). Deze damesgroep had een klankvolume ‘waartegen het orkest niet bestand was’. Toch wil hij ‘met den grootsten lof gewagen over hetgeen door de dames en heeren van het koor is bereikt. Menigmaal ontwikkelde het koor een mooi zacht piano; de attaques, ook in de fuga’s, waren voortreffelijk en er zat, dank zij de gevoelige leiding van den heer Mengelberg, veel stemming in de uitvoering’. Het lijkt wel een recensie voor onze laatste uitvoering!

In 1911 wederom *Ein deutsches Requiem*, opnieuw met Aaltje Noordewier en met als baritonsolist Hendrik C. van Oort, de grootvader van ons oud-koorlid Dorinde van Oort. In november 1912 worden er met het Concertgebouw-sextet onder leiding van Evert Cornelis (te zien op een schilderij in het Gebouw) door 25 dames uit het koor vier ‘vrouwenkoortjes’ ten gehore gebracht.

Hierna moeten we wachten tot 1923 voordat onder leiding van Karl Muck het *Schicksalslied* en *Ein deutsches Requiem* worden uitgevoerd. Het waren ‘indrukwekkende uitvoeringen met mooien, zuiveren en expressieven zang’.

Tien jaar later, in april 1933 wordt onder leiding van Willem Mengelberg, ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Brahms, opnieuw *Ein deutsches Requiem* uitgevoerd, nu met Mia Peltenburg en Herman Schey als solisten. In 1957 zal Schey nogmaals de baritonpartij vertolken onder leiding van de toen zeer jonge Bernard Haitink.

In november 1940 was er opnieuw een uitvoering, nu met Jo Vincent en Max Kloos als solisten. Van deze uitvoering is een opname verschenen die nu nog steeds te verkrijgen is. Mijn vader was bij de herhaling van deze uitvoering in Den Haag aanwezig en hij vertelde dat er applaus was voor de solisten maar dat dit applaus onmiddellijk stopte bij de binnenkomst van Mengelberg vanwege zijn houding ten opzichte van de Duitse bezetter. Na afloop, het was een indrukwekkende uitvoering, barstte toch weer een groot applaus los. Mengelberg keek het publiek hooghartig aan en verliet de zaal, het applaus aan solisten en orkest latend.

In oktober 1947 voert het koor onder leiding van Bruno Walter het *Schicksalslied* uit – ook hiervan is een opname overgeleverd. In 1950 voert het herenkoor de *Altrapsodie* uit met als solist Kathleen Ferrier. In 1957 volgt genoemde uitvoering met Schey en Haitink en de prachtige sopraan Lois Marshall en in 1961 met solisten Erna Spoorenberg en Heinz Rehfuss en onder leiding van Eugen Jochum. Hiermee zijn de uitvoeringen met het Concertgebouw-orkest afgesloten. De navolgende uitvoeringen zijn haast allemaal met het Amsterdams Philharmonisch Orkest en zijn opvolger, het NedPhO.

In 1981 zongen we (een aantal leden van toen zingt nog steeds mee!) onder leiding van onze TKA-dirigent Jan Eelkema *Ein deutsches Requiem* met als solisten Klesie Kelly en John Bröcheler. Het was een van onze eerste ‘eigen’ uitvoeringen. Van tevoren was er een studieweekend gehouden in Lage Vuursche. Rutger Schoute (Het Parool) schreef: ‘Het pleit voor de deugdelijkheid van de voorbereiding die Jan Eelkema aan dit concert besteed had en aan de stemming die zich op het podium en in de goedgevulde zaal ontwikkelde, dat de juiste accenten steeds overtuigender getroffen werden en dat het werk een steeds stijgende indruk ging maken, zodat de laatste delen de hoogtepunten van de avond werden’.

In oktober 1983 zingen we *Ein deutsches Requiem* onder leiding van Ken-Ichiro Kobayashi, die tijdens de piano-repetitie steeds zei dat we de slotnoten ‘zu kruz’ zongen – sindsdien hebben we het op de achterste rij bij de bassen nog steeds over ‘zu kruz’! In juni 1988 volgt als eerste concert in de Beurs van Berlage een uitvoering onder leiding van Hartmut Haenchen. ‘Met een goed koor, uitstekende solisten en een orkest in goede vorm zorgde Haenchen voor een muzikaal zeer aantrekkelijke avond’ (De Typhoon).

In december 1989 zingen we het *Schicksalslied* met het VU-orkest en Daan Admiraal, in 1992 met het NedPhO onder Hartmut Haenchen, en in 1997 opnieuw *Ein deutsches Requiem*. ‘De geschoolde amateurs van het Toonkunstkoor wisten vooraf dat ze hun krachten goed moesten verdelen – met sympathieke handreikingen liet Haenchen het koor doorwrocht zingen’ (NNC).

Israel in Egypt

Tijdens het Kerstconcert 1997 in de Westerkerk onder leiding van Winfried Maczewski zingen we a capella het motet *O Heiland reiss die Himmel auf*.

Het plan is om in april 2001 een uitvoering te geven van *Golgotha* van Frank Martin, maar doordat de voorbereiding niet op tijd klaar is moeten we met een alternatief komen. Na een korte instudeertijd wordt met het studentenorkest J.P. Sweelinck *Ein deutsches Requiem* uitgevoerd met als solisten Machteld Baumans en Werner van Mechelen. Het werd een gedenkwaardige uitvoering waarin Winfried al zijn artistieke kracht inzette om dit voor hem zo belangrijke werk een waardige uitvoering te geven.

In december 2002 zingen we onder leiding van Claus Peter Flor voorafgaand aan *Beethoven IX* het *Schicksalslied*. Flor was zeer enthousiast en complimenteus over het koor. In 2004 gaven we onder leiding van Kenneth Montgomery een uitvoering van *Ein deutsches Requiem* met als solisten Rosemary Joshua en David Wilson-Johnson, dezelfde die ook nu de baritonpartij zong! Als laatste kunnen we dan nog noemen onze uitvoering van het *Schicksalslied* in juni 2010 (samen met Dvoraks *Stabat Mater*) en ons concert in het afgelopen najaar waarin we onder leiding van onze eigen Boudewijn Jansen het motet *Warum ist das Licht gegeben* en het vierde deel van *Ein deutsches Requiem* zongen (met orgelbegeleiding).

Jullie zien, TKA heeft een geschiedenis van bijna anderhalve eeuw met de muziek van Johannes Brahms, en het blijft prachtig, en eervol, om deze muziek te mogen zingen.

Theo Laceulle

Illustraties uit
'Johannes Brahms'
door H.J.M. Muller,
Gottmer 1948

Israel In Egypt van componist Georg Frideric Handel (1685-1759) is gebaseerd op het tweede bijbelboek Exodus en delen uit de Psalmen. Het oratorium ging in 1739 in première maar werd toen niet zeer gewaardeerd door het publiek. Naar de smaak van die tijd nam het koor een te prominente plaats in en kwamen er te weinig virtueuze aria's in voor. Bovendien zongen solisten geen bepaalde rol, maar werden zij simpelweg met hun stemsoort aangeduid. Daarmee brak Handel met een traditie. Juist door het grote aandeel van het koor is het werk later echter zeer geliefd geworden.

Oorspronkelijk bestaat *Israel in Egypt* uit drie delen. Het eerste deel, een lamentatie en een bewerking van *The funeral anthem for queen Caroline* wordt zelden uitgevoerd, vanwege de lengte en omdat het weinig toevoegt aan de dramatiek van het verhaal.

Het verhaal

Het eerste bijbelboek Genesis eindigt met de lotgevallen van Jacobs zoon Jozef, die als slaaf in Egypte wordt verkocht, maar daar uiteindelijk een belangrijke positie verwerft aan het hof van de farao. Op zijn uitnodiging komen de Hebreeuwse stammen, door hongersnood gedreven, naar Egypte. Later komt echter een farao aan de macht naar wiens zin deze volken te machtig zijn geworden en hij maakt hen tot slaven. Nieuwgeboren jongetjes moeten zelfs worden gedood. Mozes ontsnapt aan dit lot, doordat hij als vondeling terecht komt bij een Egyptische prinses en door haar wordt grootgebracht. Onder zijn leiding komt het Joodse volk in opstand en eist het te worden vrijgelaten.

God laat, op voorspraak van Mozes, het Egyptische volk tien plagen doorstaan (bij Handel samengevoegd in vijf koorstukken en één altsolo). Na de tiende plaag, de dood van de eerstgeborenen waarbij ook de zoon van de farao sterft, mogen de Joden terugkeren naar Kanaän. Even later verandert de farao van gedachten en stuurt zijn leger achter hen aan. Het Joodse volk kan ontsnappen over de bodem van de Rode Zee, die in tweeën slijt, maar zodra de soldaten van de farao de doortocht willen beginnen, stroomt het water terug en worden zij allen verzwolgen door de zee.

In het tweede (oorspronkelijk derde) deel van het oratorium wordt het verhaal van de uittocht en de doortocht door de Rode Zee nogmaals verteld, maar nu in de vorm van een lofzang door Mozes en het Joodse volk.

De tien plagen – een persoonlijke visie

De opmerking van een koorlid, dat het verhaal over die plagen maar een 'wacky' geheel is, was voor mij de aanleiding om de tien plagen in een hedendaags perspectief te plaatsen. In het bijbelverhaal zijn de plagen een straf van God en vormen zij een dwangmiddel om de farao ertoe te bewegen de Joden te laten gaan. De plagen zijn echter ook als natuurverschijnsel te verklaren en de vergelijking met door de hedendaagse mens veroorzaakte 'plagen' ligt eveneens vaak voor de hand. In sommige bijbelvertalingen is sprake van zeven plagen. Ik ga hierbij uit van tien plagen.

Eerste plaag (Handel deel 4): het Nijlwater wordt bloed

Het water van de Nijl, de levensader van Egypte, verandert in bloed, zodat het niet meer te drinken en niet meer te gebruiken is voor het bevoeien van het land. De vissen, een belangrijke voedselbron, sterven. Uit onderzoek is gebleken dat vulkanische assen – wellicht van de vulkaansuitbarsting waarbij onder meer Thera (later Santorini) ontstond – het water kunnen hebben vervuild. Ook kan het water zijn vergiftigd door algen, die het water rood kleurden en verhinderden dat er zuurstof in kwam. Een vergelijking met onze moderne maatschappij ligt voor de hand: hoeveel rivieren, meren en zeeën zijn er niet vervuild door grijpgrage grote ondernemingen, gesteund door corrupte regeringen en hoeveel onschuldige mensen werden en worden hier niet het slachtoffer van? Hier in Nederland wordt ook vaak melding gemaakt van honderden angespoelde dode vissen en wordt 's zomers regelmatig gewaarschuwd voor de gevaarlijke blauwalg.

Tweede plaag (Handel deel 5): kikkers

Kikkers teisterden het land in enorme aantallen. Dit is te verklaren door het feit dat er meer kikkerdril overleefde, doordat de vissen massaal stierven, en er dus meer kikkers kwamen toen het 'bloed' weer water werd. Ook zou het kunnen zijn dat de kikkers massaal het vergiftigde water verlieten om op zoek te gaan naar schoon water en er dus een enorme migratie van de kikkerpopulatie plaatsvond. Hier in Nederland zijn we blij dat de kikkerstand weer op peil komt, maar de aantallen uitheemse dieren, zoals bijvoorbeeld de brulkikker en de grijze eekhoorn, die door de klimaatverandering hier steeds beter kunnen gedijen, nemen toe en vormen zo een bedreiging voor de inheemse soorten.

Derde en vierde plaag (Handel deel 6): insecten

Bij Handel zijn het vliegen en luizen. In sommige bijbelvertalingen wordt zowel de derde als de vierde plaag gevormd door insecten (respectievelijk muggen en horzels). In andere vertalingen wordt de vierde plaag door enorme aantallen wilde dieren gevormd, die alles op hun weg verscheuren. Een verklaring voor de overlast van insecten zou kunnen zijn, dat onder normale omstandigheden kikkers veel insectenlarven eten. Maar door het tekort aan kikkers in de Nijl door de tweede plaag, overleefden veel meer larven dan gebruikelijk. En door de grote hoeveelheden dode, rottende vissen konden de insecten goed gedijen en zich voortplanten.

Ook in onze tijd hebben we regelmatig te maken met insectenplagen. Door het overmatige gebruik van pesticiden zijn veel insecten hiervoor al resistent geworden.

En iedereen met kinderen in de schoolgaande leeftijd kan over de hoofdluis-ellende meepraten.

Wellicht kunnen de troepen wilde dieren worden verklaard door de eerste plaag: zij moesten op zoek naar voedsel en schoon drinkwater.

Vijfde plaag (Handel deel 5): veepest

Een logisch gevolg van de vorige plaag. Steekvliegen en andere insecten dragen ziekten met zich mee of kunnen na een beet of steek bacteriële infecties en dus ook een epidemie van veepest, zweren en dergelijke veroorzaken.

Om aan goedkoop veevoer te komen om ons hier, in het rijke westen, van volle barbecues te voorzien, worden in verre landen op grote schaal bossen gekapt en worden kleine boeren onteigend. De mensen kunnen zich tegen deze megabedrijven (en de meewerkende corrupte overheden!) niet verweren en er wordt op grote schaal honger geleden. Intussen breken hier, door de intensieve veehouderij, regelmatig epidemieën uit en moeten duizenden, vaak gezonde, beesten worden 'geruimd'. Zelfs hobbykippen ontkomen niet aan dit lot.

William Turner - De vijfde plaag van Egypte, 1800

Zesde plaag (Handel deel 5): builenpest

De verklaring voor de veepest gaat ook op voor de builenpest. Tot ver in de middeleeuwen waren er regelmatig pestepidemieën waardoor grote delen van de bevolking werden weggevaagd. En ook in onze tijd breken regelmatig epidemieën uit. Zoals bijvoorbeeld cholera en dysenterie in overvolle kampen waar mensen, op de vlucht geslagen voor oorlogsgeweld of natuurrampen, hun heil zoeken. Een zeer besmettelijke ziekte als lepra treft nog steeds in veel landen de allerarmsten, terwijl zij voor een luttel bedrag zouden kunnen worden geholpen. Griep lijkt overal en altijd wel te heersen.

Zevende plaag (Handel deel 7): hagel

Bij vulkanische activiteit komen assen en zwavel in de lucht. De assen houden het zonlicht tegen waardoor het kouder wordt en in combinatie met zwavel kan dit hagel en onweersbuien veroorzaken.

Maar ook zonder vulkanische activiteit kunnen er extreem grote hagelstenen vallen. Regelmatig kwam en komt het voor dat bijvoorbeeld glastuinbouwers grote schade lijden doordat hagelstenen de kassen hebben vernield. Hier in het westen kan men zich zelfs verzekeren tegen hagelschade aan de auto of caravan.

Achtste plaag (Handel deel 6): sprinkhanen

De hagel kan in Egypte de gewassen hebben vernietigd zodat veel dieren en insecten elders naar voedsel op zoek moesten. Ze aten de jonge aanplant op en vernietigden zo de oogsten. Sprinkhanenplagen zijn van alle tijden. In haar boek *Het kleine huis aan de rivier* beschrijft Laura Ingalls Wilder zo'n sprinkhanenplaag aan het eind van de negentiende eeuw in Minnesota. "De zon verdween achter een vreemde, glinsterende wolk, en toen werd alles bedolven onder de sprinkhanen en opgegeten." Dit filmpje laat een recente sprinkhanenplaag zien in Congo: <http://www.youtube.com/watch?v=wxHOxCmbs-8>. Niet kijken vlak voor je gaat slapen!

Negende plaag (Handel deel 8): duisternis

Hiervoor zijn verschillende logische verklaringen. Het kan een eclips zijn geweest, een zandstorm, vulkanische assen of, zoals hierboven beschreven, de sprinkhanenplaag. Zelfs nu, hoewel we inmiddels weten hoe zonsverduisteringen worden veroorzaakt en men ze op de minuut af kan voorspellen, raken veel mensen er flink door van slag. Dit gebeurde bijvoorbeeld met een van mijn reisgenoten tijdens de eclips op 11 augustus 1999, die in een deel van Frankrijk bijna totaal was. En wie herinnert zich niet de totale chaos in het luchtverkeer na de asregen door de IJslandse vulkaan met die onuitsprekelijke naam?

Tiende plaag (Handel deel 9): de dood van eerstgeborenen

Een van de oorzaken hiervoor kan de hongersnood zijn geweest, die heerste nadat de oogst was mislukt. De Egyptenaren hadden, in tegenstelling tot de Joden, opslagplaatsen voor hun voedsel. Het voedsel van de Joden – als ze het al hadden – was dus verser. In tijden van honger was het gebruikelijk het eten onder de kinderen te verdelen maar zo, dat de oudste het meeste kreeg. Het graan in de opslagplaatsen van de Egyptenaren kan aangetast zijn geweest door ziektes en schimmels. Ook de uitwerpselen en kadavers van de talrijke insecten en ongedierte als ratten en muizen, die in de graanvoorraden leefden, verontreinigden het graan. Omdat men het oudste kind meer eten gaf, kreeg dit ook meer giftige stoffen binnen. Ook het feit dat de Egyptenaren via een bepaalde rangorde hun bedden plaatsten, kan een oorzaak zijn. Het eerstgeboren kind mocht dicht bij de grond te slapen. Jongere kinderen sliepen hoger, soms zelfs op de daken. Door de eerder genoemde vulkaanuitbarsting werden giftige gassen verspreid, die zwaarder waren dan zuurstof en dus lager hingen. Deze gassen bereikten de huizen van de Egyptenaren tijdens de nacht en hierdoor stikten de kinderen die dicht bij de vloer lagen terwijl degenen die hoger lagen gespaard bleven. Kinderen zijn ook nu nog vaak de eerste slachtoffers. Ondervoeding,

mishandeling en uitbuiting komen nog steeds op zeer grote schaal voor. Omdat wij hier niet te veel geld willen uitgeven voor onze hippe kleding, worden kleine kinderen voor een schijntje te werk gesteld in donkere en ongezonde ateliers ver weg. In China worden veel pasgeborene meisjes – de eerstgeborenen – vanwege de strenge één-kindpolitiek simpelweg gesmoord of te vondeling gelegd. In landen met oorlogsgeweld worden kinderen geronseld voor het leger en in veel arme landen worden meisjes en jongens verkocht om als prostituee te gaan werken. Hulpgoederen voor vluchtelingen worden door niets ontziende bendes gestolen. En als ik zeg 'het hofnarretje', dan weet iedereen wat ik bedoel.

Lawrence Alma Tadema - Dood van de eerstgeborene, 1872

De tien plagen: vergeleken met de hedendaagse plagen kwamen de Egyptenaren er misschien nog wel redelijk gunstig van af....

Nelleke Reijs

Solfège cursus

Jonathan Ploeg: “Het begon in januari 2011 met een idee: wat als we de TKA-leden eens een solfègecursus zouden aanbieden, waardoor ze handiger worden in het van blad zingen en zichzelf en anderen makkelijker kunnen corrigeren. Dirk-Jan Schilt en ik hebben toen gebrainstormd over hoe de cursus dan vorm zou moeten krijgen en wie eraan zouden deelnemen. Bij rondvraag binnen TKA werden al gauw tien mannen en acht vrouwen enthousiast. We besloten te beginnen met vijf bijeenkomsten voor de mannen, onder leiding van Dirk-Jan. Deze bijeenkomsten behelsden voornamelijk het theoretische deel van muziekleren. Wat is het verschil tussen majeur en mineur; wat is een interval; hoe werken verschillende maatsoorten en ritmes?”

A l snel bleek een grote interesse te ontstaan; men wilde meer weten, langer doorgaan; men begon de smaak te pakken te krijgen en toen waren de vijf lessen al voorbij... Dit jaar hebben de vrouwen deze theoretische cursus van Dirk-Jan ook gevolgd en ben ik met de mannen de solfège gaan trainen. De theorie is een uitstekende basis, maar daarna moeten er absoluut uren worden gemaakt. Ritmes tikken, intervallen herkennen, van blad zingen, het vergt allemaal vooral veel oefening. Echter, het levert ook veel plezier op wanneer het het zingen vergemakkelijkt.

Tweemaal vijf bijeenkomsten is erg weinig, maar er is toch progressie gemaakt. Bovendien is vooral het enthousiasme dat uit de cursus voortvloeit belangrijk. Het allermooist zou echter zijn als mensen met elkaar blijven oefenen. En op de fiets, in de badkamer. Of bijvoorbeeld elke keer als je langs de piano loopt. Zing een grote sext en controleer dan op de piano.”

Hester Bolt: “Ik vond het erg leuk om zo met koor-collega’s samen te werken aan de ‘professionalisering’ van ons koorlidmaatschap. Het samen ploeteren aan opdrachten en vragen verbindt en dat alleen al komt, denk ik, de kwaliteit van onze individuele inbreng aan het koor ten goede.

Maar nu, de lessen. De eerste drie keer waren voor mij niet zo’n uitdaging. Het herkennen en nazingen van intervallen vind ik niet moeilijk en ik merkte dat ik me af en toe zat te vervelen. Pas bij het telwerk begon ik echt op te letten. Ik heb hierdoor wel ineens zaken begrepen die ik nooit eerder wist, bijvoorbeeld hoe je een maataanduiding precies moet interpreteren. Het tellen en meetikken vond (vind!!) ik moeilijk. Ik zag wel degelijk het nut ervan in en dacht: dit ga ik thuis oefenen.

Maar dat doe ik niet. Waarom niet? Ik leer een stuk uit mijn hoofd. Maarrrr... dat is juist het idee geweest van de cursus neem ik aan; dat je meteen snapt hoe je een stuk moet tellen en niet kan afwachten tot je het uit je hoofd weet. Ik zou het leuk vinden om dit met een groepje weer op te pakken en gezamenlijk te studeren. De discipline om thuis alleen te tellen en mee te tikken heb ik nog niet opgebracht.

Samengevat: dat wat ik al wist en kon (intervallen herkennen en zingen) is wellicht nog wat meer ingedaald en beklijfd; met wat ik niet wist en moeilijk vond (tellen) ben ik geconfronteerd, maar dat

heeft (nog) niet geleid tot een grote kwaliteitsslag in mijn individuele performance...”

Sian Lien Oh: “Ik vond het een heel fijne cursus. Dirk-Jan heeft op heel prettige wijze diverse muziektheoretische zaken op een rij gezet. Eindelijk heb ik door wat de kwintencirkel is!! Het tempo was goed, hij schonk ook individuele aandacht aan mensen; wat een goede didactische vaardigheden heeft hij. Ook leuk en gezellig om eens met andere koormaatjes om de tafel te zitten.

Helpt het bij het instuderen? Vooralsnog ja en nee... Ik merk nog niet heel veel verschil aan mijn manier van instuderen. Ik word me langzaam meer bewust van de intervallen, als ik ergens op studeer en het interval is lastig, dan bedenk ik me waarom dat zo is en om welk interval het gaat. Met mijn keyboardje puzzel ik dat dan uit en zoek ook de andere intervallen uit... Heb daar dan best lol in. Laatst vond ik in mijn zanglesmap nog een blaadje met een lastig ritme en toen ben ik lekker gaan tikken. Door de cursus voel ik me al wat minder motorisch gestoord.

Nou, al met al heeft deze cursus voor mij zeker wel zin gehad. Wil je het echt in de vingers krijgen dan moet er natuurlijk hard worden geoefend en getraind. Ik hoop op een vervolg, want samen oefenen vind ik leuker dan alleen.”

Ester Rood: “Setting: Schitterend grachtenpand van Ruth Carasso (Ruth overigens nergens te bekennen, had zich teruggetrokken en ons de gigantisch grote en mooie woonkamer ter beschikking gesteld; super!) Thee stond iedere keer klaar op theelichtje, heel welkom en huiselijk; zelfs koekjes waren er – wat een gastvrijheid! Eén keer hebben we op andere locatie cursus gehad (was meteen minder...).

Gezelschap: Enkele eigenwijze en leergierige dames, serieus. Te laat komen werd niet gewaardeerd, we wilden de tijd 100% benutten!

Inhoud cursus: Van ritmes tikken (vonden we allemaal lastig; het ‘op de borst meekloppen’ bleek het meest effectief) tot de kwintencirkel met diverse ezelsbruggetjes (met een aap met een banaan of een blauwe fluit e.d.).

Huiswerk iedere les, werd over het algemeen braaf gedaan (ook door mij): bijvoorbeeld in Brahms’ *Ein Deutsches Requiem* alle kwinten noteren en de volgende keer alle terzen en kwarten. Tijdens de les een stukje op de piano (o nee: het was een vleugel!) nazingen (dat ging de meesten goed af).

Veel geleerd, er ging een wereld voor me open. Ik heb allerlei fluiten bespeeld, maar nooit iets geleerd over kwinten, kwarten en wat dies meer zij en ook niet over diverse toonsoorten e.d. (ik speel geen piano en wist bijvoorbeeld het verschil tussen zwarte en witte toetsen niet en dat

tussen de 'e' en de 'f' en de 'b' en de 'c' een halve toon zit... op dat niveau). Geweldige openbaring dus. Op een klein schoolbordje werden instructies gegeven, o.a. veel soorten notenbalken genoteerd, de een met nog meer kruizen en mollen dan de andere...

Het tempo vond ik precies goed. Het uur (soms ander-half) ging vliegensvlug voorbij. De lessen hebben me zeker geholpen: bij auditie, bij 'begrip' van de partituren. Leuk om zowel Dirk-Jan als Jonathan (Jonathan 1 keer) als docent te hebben meegemaakt; ze hebben beiden een geheel andere wijze van uitleggen/didactiek (afwisseling is leuk).

Ik zie uit naar de vervolgcursus!"

Wie is wie?

Petra Bosé
alt
Lid sinds 2007

Zong of zing je in een ander koor?

Nee.

Wat is het mooiste/spannendste/meest ontroerende concert van TKA dat je hebt meegemaakt?

De laatste uitvoering van de *Matthäus-Passion*.

Welk stuk zou je met het koor willen zingen?

Het *Requiem* van Fauré.

Wat is de laatste cd die je hebt gekocht?

Ik koop geen cd's, want heb al meer dan 5.000 cd's en heb er geen overzicht meer over.

Welke drie cd's gaan mee naar een onbewoond eiland?

De *Ruckert Lieder* van Mahler, het *Requiem* van Fauré en de *Matthäus-Passion* van Bach.

Welk boek ligt op je nachtkastje en welk boek zou je iedereen aanraden?

Naast mijn bed liggen alleen kookboeken, heerlijk om te lezen voor het slapen!

Welk TV- of radioprogramma wil je niet missen?

Geen idee, ik kijk en luister weinig tv/radio.

Heb je een favoriete krant en/of tijdschrift?

Het Parool.

Kun je ons een restaurant aanbevelen?

Bridges van Hotel The Grand.

Doe je nog iets anders met muziek, bespeel je bijvoorbeeld een instrument?

Beetje pianospelen.

Wat vind je leuk aan TKA?

De stukken die we zingen.

Wie is wie?

Nils Mörner
bas
Lid sinds 2002

Zong of zing je in een ander koor?

Onder andere in Akademiska Kören, Stockholm (1997-2001) en Stockholms Studentsångare, een mannenkoor (1986-1996). Ik begon in 1981 met koorzingen toen ik in de USA een jaar op high school was. Daarna was ik altijd in een koor.

Wat is het mooiste/spannendste/meest ontroerende concert (van TKA) dat je hebt meegemaakt?

Mooiste: alle Mattheüs passie's natuurlijk. Spannendste: *Carmina Burana*. Meest ontroerende: de *9de van Beethoven* en Brahms' *Requiem*.

Welk stuk zou je met je met het koor willen zingen?

Martins *Golgotha*.

Wat is de laatste cd die je hebt gekocht?

Elektra en *Salome* met Birgit Nilsson o.l.v. Solti, *Israel in Egypt* (met The Sixteen o.l.v. Harry Christophers) en *Hommage aan Cristina Deutekom*.

Welke drie cd's gaan mee naar een onbewoond eiland?

Oh – moeilijke vraag! Slechts drie? Mogen het drie opnames zijn? *Die Zauberflöte* met Deutekom o.l.v. Solti, Mozarts *Gran Partita* met het Berliner Philharmoniker Blasersensemble en ten slotte *Ein Deutsches Requiem* met de Berliner Philharmoniker, het Zweeds Radiokoor en het Eric Ericson kamerkoor o.l.v. Abbado. Maar ook graag *Vier Letzte Lieder* met Renée Fleming o.l.v. Christoph Eschenbach!

Welke film zag je het laatst in de bioscoop en welke film zou je iedereen aanraden?

Laatste film was *Weekend*. (Een aanrader!) Ik wil graag de Nederlandse film *Antonia* aanraden. Dat is absoluut een van mijn favoriete films.

Welk boek ligt op je nachtkastje en welk boek zou je iedereen aanraden?

Op mijn nachtkastje: *The Embarrassment of Riches – an interpretation of Dutch Culture during the Golden Age* van Simon Schama. Een aanrader vind ik *Rome* van Robert Hughes.

Naast wie zou je graag in het vliegtuig willen zitten en waarheen?

Naast mijn man, Kaz, vliegend naar Nice.

Welk TV- of radioprogramma wil je niet missen?

Ik kijk graag naar *Cash in the Attic* en *Bargain Hunt* op BBC1; en ik luister bijna elke dag naar de Nederlandse Radio 4 – geweldig!

Doe je nog iets anders met muziek?

Ik heb solozanglessen, ongeveer twee keer per maand – mijn docent is Ronald Aijtink. Maar ik speel geen instrument, helaas!

Wat vind je leuk aan TKA?

De fantastische producties die we doen! Ieder jaar de Mattheüs Passie.

En wat vind je minder leuk aan TKA?

Het kletsen tijdens de repetities (doe ik soms ook, hoor!)

Vertel eens iets verrassends over jezelf?

Ik was vroeger reserveofficier (kapitein) in het Zweedse leger.

Heb je een ritueel voor het concert?

Juist voordat ik de concertzaal betreed, controleer ik dat mijn gulp dicht is!

In de film over jouw leven: welke acteur/actrice speelt de rol van jou?

Misschien Tom Cruise?

Seizoen 2012 – 2013

Het is woensdagavond 28 november 2012. Langzaam schuifelt het publiek de grote zaal van het Muziekgebouw aan 't IJ binnen. Op het podium zitten enkele jonge mensen bij elkaar aan een lage tafel. De setting houdt het midden tussen een Hollandse huiskamer en een Arabisch theehuis. Palestijn Nizar Rohana plukt verstrooid wat aan de snaren van zijn 'ud als hij zijn verhaal begint. Hij vertelt zijn vrienden over zijn droom. Hoe zijn volk het juk zal afgooien, over vrijheidsstrijd – en hoop. Allengs bevlogener klinkt zijn relaas. Op een projectiescherm in de verte zien we portretten van de mensen waarover Nizar vertelt. Palestijnen. Egyptenaren. Syriërs. Allemaal mensen met hun eigen versie van dit verhaal. In de man die van links het podium opwandelt en zich in het halfdonker bij Nizar's toehoorders voegt, herkent het publiek vaag dirigent Boudewijn Jansen. Dan springt plots het volle podiumlicht aan en wordt de aandacht van het publiek getrokken door Toonkunstkoor Amsterdam, dat zingt over de plagen die over Egypte kwamen in lang vervlogen tijden. TKA bezingt het visioen van Nizar, geeft het inhoud en klank, brengt het verhaal tot leven.

Zo zou het kunnen gaan bij onze uitvoering in november. Dit is wat ons voor ogen stond toen we de plannen beschreven, fondsen aanzochten, Amnesty International belden om over samenwerking te praten.

Allereerst willen we natuurlijk een prachtig verzorgde uitvoering brengen van Handels oratorium. Maar we willen het niet presenteren als een museumstuk, in een vorm waarin het slechts tijdelijk heeft bestaan. De oorspronkelijke koorstukken en aria's uit 1739 worden aangevuld met intermezzi door 'udspeler Nizar Rohana en videoprojecties van filmmaker Geerard Labeur. Een compilatie van fotomateriaal wordt tijdens het concert als 'stomme film' geprojecteerd boven of achter het koor.

Met de toevoeging van beeldmateriaal en de muzikale intermezzi van de 'ud' (=Arabische luit) wil TKA de uit-

voering van Handels *Israel in Egypt* actualiseren. TKA verbindt in dit concert de geschiedenis met de actualiteit en neemt daarmee een puur artistiek en humaan standpunt in, zonder enige politieke boodschap. Wie op zoek

gaat naar informatie over *Israel in Egypt* vindt meer verwijzingen naar de gebeurtenissen op het Tahrirplein dan naar de muziek van Handel. Videoprojecties van filmmaker Geerard Labeur zullen het thema van dit concert plaatsen in een breder historisch en hedendaags perspectief.

Met dit project opent TKA een seizoen waarin veel anders zal zijn dan voorheen. De context waarbinnen het koor werkt, is enorm aan het verschuiven en TKA beweegt mee. Holland Symfonia is niet meer de vertrouwde partner bij onze jaarlijkse uitvoeringen van de *Matthäus-Passion*. TKA is voor 2013 een coproductie aangegaan met het Combattimento Consort Amsterdam en zal in maart vier uitvoeringen geven, twee onder leiding van Boudewijn Jansen en twee met dirigent Jan Willem de Vriend, die onlangs de Radio-4 prijs 2012 won. Een samenwerking waarvan we als koor veel kunnen leren en ook ontzettend mogen genieten.

TKA zal in de komende maanden intensief repeteren op de specifieke stijlkenmerken van de barok. Aan de uitvoeringen van zowel *Israel in Egypt* als de *Matthäus-Passion* met deze begeleiding geeft dat een enorme meerwaarde. We proberen oude-muziekspecialist Ton Koopman te strikken voor een workshop.

In januari 2013 zal een deel van ons koor zich aansluiten bij de collega's van het NCK, dat in Den Haag bij het Residentie Orkest *Alexander Nevsky* van Prokofjev zingt. Ook verschijnen er andere Russen op de lessenaar: Rachmaninov, Stravinsky... Tot besluit van seizoen 2012-2013 treedt TKA op samen met musici van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag in het Theater aan het Spui. In een speciale kooreditie van festival Dag in de Branding zingen wij een Stravinsky-programma met onder meer *Les Noces*, een betoverend mooi werk voor koor, vier vleugels (!!) en zes slagwerkers. Kortom, weer typisch een TKA-seizoen om heel erg naar uit te kijken.

Caroline Bakker

In memoriam Dietrich Fischer-Dieskau (1925 – 2012)

Dietrich Fischer-Dieskau, op 18 mei jl. gestorven, was zonder twijfel een van de grootste zangers van de 20^e eeuw. Hij stond in een Duitse traditie van grote liedzangers: met zijn voorgangers Heinrich Schlusnus, Gerhard Hüsch en Karl Erb; met zijn tijdgenoten Hermann Prey, Fritz Wunderlich en de Fransman Gerard Souzay; met zijn opvolgers Matthias Goerne, Thomas Quasthoff en Christian Gerhaher.

Dietrich Fischer-Dieskau zong met vele grote collega's waarvan in elk geval Elisabeth Schwarzkopf en Victoria de los Angeles genoemd moeten worden (met hen samen zong hij op het afscheidsconcert van pianist en begeleider Gerald Moore), maar ook met Janet Baker en met zijn (derde) vrouw Julia Varady zong hij veelvuldig samen. Nadat Gerald Moore zijn carrière had beëindigd, heeft Dietrich Fischer-Dieskau met veel grote pianisten gewerkt: Sviatoslav Richter, Daniel Barenboim, Alfred Brendel en Christoph Eschenbach, om er enkele te noemen.

De discografie van Dietrich Fischer-Dieskau is enorm; van Schuberts *Winterreise* alleen al heeft hij negen opnamen gemaakt! De allereerste is een radio-opname uit 1948 – ik heb die op cd en vind hem vocaal misschien wel de mooiste, hoewel hij zijn interpretatie later natuurlijk heeft verdiept. Het complete liedrepertoire van Beethoven, Schubert, Schumann, Brahms, Strauss en Mendelssohn nam hij op, maar ook werken van onbekendere componisten als Spohr en de balladencomponist Carl Loewe werden door hem gezongen. Ook het Franse repertoire kwam aan bod, hoewel hij daarin minder idiomatisch klonk, en ook het 20ste eeuwse repertoire voerde hij uit en nam hij op, vaak met componisten als Aribert Reimann aan de vleugel.

Dietrich Fischer-Dieskau zong echter niet alleen liederen, ook zijn opera- en oratoriumrepertoire was zeer uitgebreid. Zo zong hij de cantates en passionen van Bach, Mendelssohns grote oratoria en Brahms' *Ein Deutsches Requiem*, maar ook de wereldpremière van Britten's *War Requiem*. Zijn grootste operarollen waren Wozzeck van Alban Berg, Hans Sachs in *Die Meistersinger von Nürnberg* en in Verdi's opera's de titelrol in *Falstaff* en Posa in *Don Carlos*. Ook was hij een beroemde Papageno, Graaf Almaviva, Don Alfonso en Don Giovanni in de opera's van Mozart.

Daarnaast dirigeerde hij ook nog, schreef hij enkele standaardwerken over liedkunst en was hij een fervent kunstschilder...

Ik heb Dietrich Fischer-Dieskau meerdere malen gezien: in *Elegie für junge Liebende* van Hans Werner Henze tijdens het Holland Festival in 1967 en in een aantal liederenrecitals in het Concertgebouw, waarvan de prachtige uitvoering van *Die schöne Müllerin* me het meest is bijgebleven. Toen hij 80 jaar was, zou hij een masterclass geven in Amsterdam. Ik had kaartjes, maar helaas heeft hij om gezondheidsredenen afgezegd.

Hij was een indrukwekkende verschijning die met een enorme autoriteit zong, met een groot begrip voor tekst en muziek.

Dietrich Fischer-Dieskau zong eenmaal met TKA: in de uitvoering van de *Matthäus-Passion* van 1954 zong hij de Christus-partij,

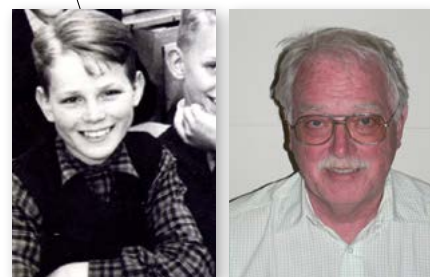

naast onder anderen solisten Ernst Haefliger en Laurens Bogtman en onder leiding van Eduard van Beinum. Het was de eerste uitvoering waaraan onze biografe Guus Hofman-Allema meedeed. Op haar en op alle overige koorleden maakte Fischer-Dieskau's vertolking diepe indruk. De recensent van het Handelsblad schreef: 'De Christus van Fischer-Dieskau was een volstrekt superieure prestatie. Grandioos van stem, beheerst en vitaal in de expressie, stond hier een welhaast oudtestamentische figuur op het podium'.

Er was een bepaalde lichtheid in zijn stem waardoor men als het ware een zeer jonge, milde Christus voor zich zag die diep ontroerde. De uitvoering als geheel kreeg ook een mooie recensie: 'Duidelijk omljnd en geordend, met de soberheid waarmee Dürer etst, bouwde Van Beinum de *Matthäus-Passion* op. De korallen stonden, als uit graniet gehouwen pilaren, onwrikbaar op hun plaats...'

In het jongenskoor 'Zanglust' van Willem Hespe zong tijdens deze uitvoering een jongetje mee dat nu, bijna 60 jaar later, nog steeds jaarlijks de *Matthäus-Passion* met TKA zingt. Zijn naam: Jan Stobbe!

Theo Laceulle

Ramsj om de boek

Het duurt niet lang meer of twee gerenommeerde boekenzaken zitten vlak om de hoek van onze Singelkerk. Selexyz op het Koningsplein verandert haar naam weer in Scheltema en biedt onderdak aan het Nieuw Antiquariaat en aan de tweede-handsboeken van De Slegte. Een klein gedeelte van het grote aanbod aan ramsj-boeken gaat over klassieke muziek. We gaan op zoek in de winkel van De Slegte, nu nog in de Kalverstraat, maar we beginnen bij Selexyz (Scheltema) op de eerste etage.

Liefhebbers van Beethoven en zijn Negende symfonie kunnen hun hart ophalen aan het boek van Harvey Sachs *The Ninth Beethoven and the world in 1824* (Faber and Faber 2010); van €18,50 voor €6,50; 225 pagina's. Het werk plaatst de meest invloedrijke compositie uit de muziekgeschiedenis in zijn tijd: de hoogtijdagen van de Romantiek. 1824, het jaar van de première, was ook het jaar van de dood van de Engelse dichter Byron die zich inzette voor de Griekse vrijheidsstrijd, van de publicatie Boris Godunov door Alexander Poesjkin. In 1824 is de Franse revolutie tien jaar achter de rug en ziet men al vooruit naar het revolutiejaar 1848. Sachs schrijft over het revolutionaire idee een vocaal stuk (Alle Menschen werden Brüder) op te nemen in een symfonie en hoe het werk indruk maakte op Richard Wagner.

Levensbeschrijvingen van componisten belanden nogal eens op de afdeling Nieuw Antiquariaat. Bijvoorbeeld David Brown, *Tchaikowsy The man and his music* (Faber & Faber 2006); van €29,50 voor €12,50; 460 pagina's. De auteur schreef eerder werken over madrigalisten als John Wilbye en Thomas Weelkes. Later produceerde hij biografieën van Moessorgski en Glinka. In het begin van het boek geeft hij aanwijzingen hoe het boek gelezen kan worden en welke muziek van de componist naast het lezen kan worden beluisterd.

Van de grote Mozart-kenner H.C. Robbins Landon (1926-2009) is te koop: *Mozart The Golden Years* (Thames & Hudson 1989); van €21,50 voor €5,50; 272 pagina's. Het boek beschrijft de laatste tien jaren van de geniale componist. Het zijn turbulente en zeer creatieve jaren. In 1782 trouwt hij Constanze Weber. In de jaren daarna schrijft hij onder meer drie symfonieën, (de nummers 39, 40 en 41) en komen de opera's *Le Nozze di Figaro*, *Don Giovanni*, *Così fan tutte* en *Die Zauberflöte* tot stand. In 1791 schrijft hij zijn klarinetconcert in A groot KV 622. Het is één van zijn laatste voltooide werken. Hij overlijdt op 5 december van dat jaar.

In *The Creative World of Mozart* edited by Paul Henry Lang

(Norton & Company 1963); van €9,95 voor €4,95; 150 pagina's, staan artikelen uit het stokoude Engelse tijdschrift *The Musical Quarterly*. Negen kenners van zijn werk schrijven over harmonie en ritme bij Mozart, over het ontstaan van het *Requiem* en onder meer over de relatie tussen Papageno's lied en Bachs motet *Singet dem Herren ein neues Lied*.

Wie waren Kundry, Des Grieux, Oktavian en wie was Albert Herring? Ze komen voor in Joyce Bourne's *The Oxford Dictionary of Opera Characters From Aeneas to Zaida* (Oxford University Press 3e druk 2010); van €14,50 voor €6,50. Maar liefst 2.500 personages uit opera's worden beschreven. Daarnaast staan er artikelen in van zangers als Placido Domingo en Janet Baker.

Wie de documentaire van Ramon Gieling *Over Canto* (2011) heeft gezien wil meer te weten komen over de componist Simeon ten Holt (1923). Bij de Slegte, Kalverstraat 48, ligt Simeon ten Holts *Het woud en de citadel Memoires van een componist* (Balans 2009); van €29,50 voor € 11,99; 384 pagina's. In zijn dagboeken, die hij meer dan veertig jaar heeft bijgehouden, heeft Ten Holt zijn levensherinneringen opgeschreven. Ze gaan over zijn leerjaren bij de Bergense componist Jacob van Domselaer, zijn Parijse en Amsterdamse jaren en zijn weg van atonaliteit naar tonaliteit. En natuurlijk over de totstandkoming van zijn beroemdste werk *Canto Ostinato* (1976-1979). Op één van de foto's zien we de dichter Adriaan Roland Holst die een grasmaaimachine als verjaardagsgeschenk meenam. Ook een foto van Colette Noël, die na het horen van het begin van *Canto Ostinato* haar man verliet om later de partner van Ten Holt te worden.

Carl Michael Bellmans *Sterven van liefde en leven van wijn* (Voltaire 2003); van €28,50 voor €12,99; is een bloemlezing uit de *Epistels en Zangen*, vertaald uit het Zweeds en ingeleid door Bertie van der Meij. Bellman (1740-1795) was dichter en componist. Zijn werk wordt in Zweden nog steeds gelezen en gezongen. Zijn *Epistels en Zangen* zijn een mengeling van poëzie, muziek en theater. In het boek staan naast de vertalingen reproducties van de muziek uit de originele uitgaven van 1790. Die notaties zijn nog goed te lezen en zelfs uit te voeren op bijvoorbeeld een piano. In Zweden worden nog regelmatig Bellman Festivals gehouden. Ook de Nederlandse Zweed Cornelis Vreeswijk voerde werk van Bellman uit.

Ten slotte opera: in Willem Bruls' *Mijn opera* (Atlas 2009) van €24,90 voor €9,99 verzamelde dramaturg en publicist Bruls artikelen uit de jaren tussen 1988 en 2008. Hij schreef ze voor uiteenlopende bladen als *Jonas*, *Odeon*, *De Standaard*, *The Wall Street Journal Europe* en *de Groene Amsterdammer*. In het 430 pagina's tellende boek gaat het over Wagner, Cherubini, de Scala in Milaan, Poesjkin, Callas, Metastasio, Westbroek en nog heel veel meer.

Stef Lokin

Requiem voor de overlevenden

Grieks ritueel voor troost, verlossing, verzoening en reiniging

Ich will euch trösten [Brahms]

Als we iemand verliezen die ons dierbaar is, door dood of scheiding, komt rouwen niet altijd automatisch op gang. Bij een Requiem begeleiden we de ziel van de overledene naar het rijk der doden. De nabestaanden staan er machteloos bij en het risico van melancholie (onverwerkte rouw) ligt op de loer als het rouwproces stagneert!

Elke menselijke cultuur kent een centrale plaats toe aan openbare rouwrituelen. Verlies binnen de gemeenschap kreeg zijn beslag via een systeem van rituelen, gebruiken en codes. Niet alleen voor de nabestaanden en dier directe familie, maar ook voor de grotere sociale groep.

Freud benoemt in zijn korte essay *Rouw en melancholie*, geschreven in 1915 en twee jaar later gepubliceerd, rouw en melancholie als menselijke reactie op een verlieservaring. Bij melancholie sterven we met de gestorvene... Freud zag rouwen als een individuele opgave en legde er minder nadruk op dat verwerking een gemeenschappelijke zou zijn. Honderd jaar later is de rouw in de westerse samenleving 'geprivatiseerd' en is de afstand tussen levenden en doden onoverbrugbaar geworden. Rouwrituelen zijn, met de kerken, nagenoeg aan het verdwijnen. Daarvóór werd je door priester en dominee regelmatig ingeprint dat het leven tijdelijk is. [Brahms -6- Denn wir haben keine bleibende Statt].

Verloren geliefden achtervolgen ons soms tijdens het rouwproces. Slagen we er echter in het rouwproces te volbrengen, dan zal de pijn van het gemis minder worden. Beetje bij beetje realiseren we ons dat degene die we liefhebben er niet meer is en de energie van onze binding zal geleidelijk vrijkomen; op een dag wellicht zelfs worden gekoppeld aan iemand anders. Freud spreekt hier over 'rouwbaarheid'; in dit proces moeten we onze herinneringen en verwachtingen omtrent degenen die we verloren hebben, op alle manieren oproepen en herschikken.

Het is, volgens de hedendaagse schrijver Darian Leader, verleidelijk een verband te leggen tussen Freuds theorie over rouwbaarheid en bepaalde ontwikkelingen in de kunst in de tijd dat hij zijn essay schreef. Leader ziet in het kubisme van Picasso en Braque het beeld van een mens samengesteld uit een reeks gezichtspunten, een kubistisch beeld. Het model wordt een reeks fragmenten, bezien vanuit verschillende gezichtspunten en lijkt op Freuds rouwconcept, namelijk het stukje bij beetje verzamelen van onze voorstellingen van de persoon om wie we rouwen. Toch zijn we geneigd dingen te herhalen als we erin vast blijven zitten. Het werk van deze kunstenaars laat ook zien dat rouwen niet louter een kwestie is van herschikken, maar ook van het verwerken van emotie.

In de Griekse Oudheid draaide men de zaak om doordat men de ingewijden, soms rouwendes, door middel van een realistisch drama de rol van de levenden en de doden liet spelen. Deze rollenspelen werden zodanig opgezet dat er nagenoeg geen verschil meer te zien was tussen fictie en werkelijkheid. Ook werden spelers ingezet met tegengesteld karakter om de zwakke of sterke plekken van de per-

soonlijkheid sneller aan het licht te laten komen. Het spel werd doodserieus genomen, gespeeld in volkomen afzondering samen met de andere spelers in uiterste zwijgplicht naar de buitenwereld, op straffe van de dood! De grondlegger van deze 'Hermetische' methode was de Egyptische priester en geleerde Hermes Trismegistus. Het was een van de geheime Egyptische genootschappen; de leden ervan, waaronder ook Grieken, droegen allen een ring uitbeeldend de slang die bijt in zijn eigen staart. Doel was onder andere je waarachtige centrum te vinden en voor de rest van je leven hierop gefocust te blijven.

Toen Pythagoras, een van de grootste Griekse denkers, in Egypte kwam om dergelijke lessen te volgen aan een esoterische school, een mysterieschool, werd hij afgewezen. Hij meldde zich keer op keer aan, maar kreeg telkens te horen dat hij pas kon worden toegelaten als hij de introductietest - 40 dagen vasten en ademtraining - zou ondergaan. De inwijdingsrituelen gingen heel ver. De priesterinwijders waren zeer getalenteerde acteurs en uitstekende zangers die gemaskerd te werk gingen. Maskers werden in het Grieks 'personae' genoemd [letterlijk datgene waarachter het geluid klinkt]. 'Je lichaam is een muziekinstrument,' zeiden ze, 'en heeft harmonie nodig.'

Intunen of afstemmen op 'de klank', en als je voelt dat je ermee in harmonie komt, kun je de geluidsterkte verminderen en van binnen voelen. Van binnen ben je immers een instrument waarin alles weerklinkt.

Allereerst was de bedoeling om een proces van deconditioneren te bewerkstelligen bij degenen die werden ingewijd; onderdeel van een reinigingsproces. Alle onwaarachtigheden en zelfmisleiding moesten worden achtergelaten. Hierbij werd een proces van onttaking van het Ego niet geschuwd. Herprogrammering dus. Maar wat kwam ervoor in de plaats? Het lijkt op springen uit een vliegtuig zonder parachute; geen garantie voor een zachte landing. Doodsangst maakt zich van je meester...

*Man muss
sterben um
zu Leben
[Mahler]*

De gezangen werden uitgevoerd door twee priesterinwijders die simultaan en afwisselend in linker en rechter oor van de ingewijden hun mantra's riepen en zongen. Aan de

ene kant beeldden zij de Dwaas uit: 'De tijd is de maat der dingen; zolang een mens zijn verhouding tot de tijd niet wijzigt, is zijn kennis niets waard!' Aan de andere zijde sprak de tweede zanger/acteur, uitbeeldend de Oppermens die hemel en aarde verbindt. De twee samen stelden de twee polen voor, het begin en het einde, alpha en omega. Vervolgens moesten alle mannelijke en vrouwelijke deelnemers van pool wisselen: de mannen speelden nu hun vrouwelijke tegenhanger en droegen vrouwenkleden. De vrouwen vice versa, net zolang tot het derde stadium was bereikt, namelijk: noch man noch vrouw, maar een synthese van beide. Tot diep in de nacht werd dit stadium gevierd.

Dan sprak de opperpriester met zijn beide armen een cirkel vormend, gelijk zijn ring: 'Je bent nu één geworden met de Bron; je wedergeboorte is een feit.'

In grote stilte werd de ingewijden verzocht om het denken los te laten en te mediteren, zodoende alle verlangens los te laten, alleen te zijn in het hier en nu.

Ten slotte volgde het demasqué. De maskers maakten plaats voor het 'ware gezicht' achter het masker. De ingewijden zagen hun sterfelijkheid onder ogen en hun gefragmenteerde persoonlijkheid [het masker]. Hierbij moesten alle 'valse ikken' sterven en worden opgeofferd. Het kristallisatieproces was voltooid. Voortaan zou een geïntegreerde Geest de meester zijn over alle beslissingen. De Hogepriester sprak: 'Voorheen was je een fragment en de slaaf van je verlangens, nu krijgt alles betekenis!' Christelijk Mystici spraken later van 'Gods WIL' [Matthäus-Passion koraal 25 Was mein Gott will]. De drie-eenheid Lichaam/Geest/Ziel was hersteld.

Voor Pythagoras zat er destijds niets anders op en na veertig dagen vasten en bewust ademen werd hij toegelaten tot de school. Pythagoras zei na afloop: 'U hebt niet Pythagoras toegelaten, want ik ben een ander mens. Ik ben herboren, dit reinigingsproces heeft het centrum van mijn wezen veranderd, het is van het brein afgedaald naar mijn hart. Nu kan ik voelen!'. Pythagoras ging verder als wis- en meetkundige, beroemd vanwege zijn stelling, maar was ook uitvinder van de toonladder en bestudeerde getallemystiek. Hij verbond wiskunde met theologie en werd zo de vader van de westerse mystiek. Hij was overtuigd van de onsterfelijkheid van de Ziel. De techniek die hij moest oefenen was de vijfde ademtechniek, gericht op de pijnappelklier in het voorhoofd tussen de ogen; een Yoga-techniek, oorspronkelijk afkomstig uit India en Tibet. Zij noemen dit het derde oog. Hierbij wordt uiteindelijk de getuige van je eigen gedachten! De vereenzelviging met het Ego vindt dan niet meer plaats. Ook de identificatie met je persoonlijke eindigheid, de dood, wordt verbroken. 'In het aangezicht van hun Onsterfelijke Ziel kregen de gezichten van de ingewijden een gloed van gelukzaligheid'.

Het Oosten is deze weg van mind naar no-mind blijven volgen. In 500 voor Christus zal Gautama Boeddha, uit mededogen, met deze techniek (het ontsnappen aan onnodig lijden door middel van meditatie), wereldwijd opzien baren.

Het Christendom zou later Lijden, Opoffering en Vergeving, als hoofdthema's nemen om de Ziel te helpen aan het aardse te ontsijgen, daarbij onder andere geholpen door de vele Requiem's die zorgden voor troost en verzoening. Niet alleen voor de doden, maar juist ook voor de overlevenden. [Brahms -7- Selig sindt die Toten, die in dem Herren sterben].

Jo. Janssen

De vraag van collega tenor Floris: 'Zeg Jo, is het Requiem nu voor de doden of levenden?' en het overlijden van een geliefd persoon werd de aanleiding voor het schrijven van dit artikel.

Wie is wie?

Elsenoor Schoonhoven
sopraan 2
Lid sinds 2009

Zong of zing je in een ander koor?

Ik begon in de 70'er jaren in het Koor van prettig gestoorde vrouwen. Daar ging het alleen om het plezier van het samen zingen, niet om de schoonheid van de muziek en die ontbrak dan ook. Het plezier was echter zo groot dat ik daarna niet meer ben gestopt met zingen. Via het Crea-koor naar Sterrenmix, een klein vrouwenkoor, vervolgens Excelsior en daarna ben ik samen met Marcel en Jeske overgestapt naar TKA, de kers op de taart.

Wat is het mooiste concert dat je met TKA hebt meegemaakt?

Ik geniet eigenlijk van ieder concert. Heel bijzonder vond ik het om mee te doen aan de *Gurrelieder*, ook al was ons aandeel minimaal. Die enorme bezetting, die grote volle zalen en die mooie muziek.

Welk stuk zou je met het koor willen zingen?

Ik zong eens met Excelsior Bachs *Weihnachtsoratorium* in de Grote Kerk in Monnickendam, in de namiddag, met de ondergaande zon door de glas-in-lood ramen. Dat zou ik nog wel eens willen, maar dan met TKA.

Wat is de laatste cd die je hebt gekocht?

Een verzamelaar van Bob Dylan, één van mijn jeugdhelden.

Welke drie cd's gaan mee naar een onbewoond eiland?

Eén om lekker mee te kunnen zingen, één om op te kunnen dansen en één om in alle rust naar te luisteren.

Welk boek ligt op je nachtkastje en welk boek zou je iedereen aanraden?

Op mijn nachtkastje ligt nu *De geschiedenis van de liefde* van Nicole Krauss, de keuze van mijn leesclubje. Het indrukwekkendste boek dat ik de afgelopen tijd heb gelezen was *Het Knoopjeskabinet* van Edmund de Waal. (Nu te koop onder de titel: De Haas met de amberkleurige ogen.)

Welk tv- of radioprogramma wil je niet missen?

Six Feet Under is wat mij betreft de beste serie van de afgelopen jaren. Ook kijk ik graag naar detectives.

Kun je ons een restaurant aanbevelen?

Hostaria Da Marcello in de 2e Egelantierdwarsstraat, een klein restaurantje met een Italiaanse eigenaar.

Doe je nog iets anders met muziek?

Ik heb op latere leeftijd pianoles genomen. Dat komt nu goed van pas voor de zangrepetities.

Wat vind je leuk aan TKA?

Ik vind de sfeer goed, de dirigent goed en prettig, de organisatie van de repetities en concerten tot in de puntjes verzorgd. En ik vind het erg fijn om samen naar het hoogst haalbare te streven.

Vertel eens iets verrassends over jezelf?

In mijn 'hippietijd' ben ik met een straatmuzikant door Europa getrokken in een oude Citroën-bus.

Heb je een ritueel voor het concert?

Er moeten hoestsnoepjes mee, omdat ik altijd bang ben te moeten hoesten. Meestal heb ik ze niet nodig, maar dat ik ze bij me heb, stelt me gerust.

Terug van weggeweest

Toonkunstkoor Amsterdam doet kennelijk iets met je, het blijft trekken. In januari mochten we drie nieuwe koorleden begroeten, die al eerder lid waren. En na de ledenlijst te hebben geraadpleegd bleek dat er momenteel nog vier andere koorleden zijn, die terug zijn van weggeweest. Tijd om eens aandacht te schenken aan dit heuglijke fenomeen. We laten 'nieuwe-oude' koorleden hieronder zelf aan het woord.

Jacqueline La Rooy – alt

“Ik ben halverwege 2007 voor mijn werk bij het Residentie Orkest verhuisd van Amsterdam (waar ik al meer dan 20 jaar woonde) naar Den Haag. Ik zeg altijd dat de integratie aldaar wonderwel is gelukt behalve op koor-gebied. Ik wilde gaan zingen bij het Residentie Bachkoor en ben daar ook toegelaten, maar daar begon het al: dirigent Jos Vermunt vond mij 2de sopraan. Ik, die jaren alt heb gezongen... Nou vooruit dan maar, maar erg “vanzelf” voelde het niet. Daarbij miste ik ook gewoon de Amsterdamse ongedwongen gezelligheid van ons TKA. Niet dat ze me in Den Haag niet aardig hebben ontvangen, maar voor het eerst realiseer je je dan dat zo'n verhuizing niet niks is. Dat wat je altijd 'for granted' nam, zoals je gezellige koor, niet zo vanzelfsprekend is: je ergens totaal thuis te voelen, geaccepteerd, 'hetzelfde' als alle anderen, gewoon op je plaats, ook al zeg je de hele avond niks of ben je wel eens Amsterdams brutaal...

Overigens is Jos Vermunt een geweldige musicus hoor (ja Boudewijn, hij heeft mij na jaren *Matthäus-Passion* nog nieuwe dingen weten te vertellen), maar ik miste Boudewijn toch. Jos is zo flegmatisch, die vindt alles goed en is zo tevreden. En iedereen maar kletsen tussendoor en de neusjes in de wind en blij met zichzelf. Ook wel een beetje Haags, noem ik dat zo onderhand. En dan al die cantatediensten in de Kloosterkerk (al dan niet met koningin). Niet echt mijn ding zo alles bij elkaar, toch...

Dus terug (ergens in 2010?), en o wat was die auditie eng! Ik heb nog nooit zo slecht gezongen (omdat er voor mijn gevoel zoveel van af hing). Ja, elke maandag weer naar Amsterdam (en soms vaker). Een keus, die is gemaakt en het is te doen over het algemeen (al lukte de Elektra daardoor helaas niet...). Hopelijk kan en mag ik nog lang blijven. Uiteindelijk heb ik na mijn laatste auditie weer dispensatie voor 2 jaar gekregen, dus ik ben hartstikke blij.

Wel heb ik in Den Haag inmiddels een superzanglerares getroffen, vind ik: Natascha Morsink, die me zo goed weet te melden wat ik wel en niet moet doen, hoe het allemaal werkt. Erg leuk. Verder hoop ik heel erg dat het Residentie Orkest in de komende bezuinigingen niet volledig wordt weggevaagd, want dan ben ik mijn baan kwijt, maar veel erger: dan is Nederland een van zijn fantastische orkesten met een ronkend rijke geschiedenis kwijt! Ik moet er niet

aan denken!

Waar ik me op verheug nu ik terug ben bij TKA is gewoon lekker te blijven meedoen en zingen: de *Matthäus-Passion* is natuurlijk jaarlijks feest, maar het maakt me niet zoveel uit wat ik zing: dat klinkt misschien gek, maar ik heb in al die jaren zingen wel ontdekt dat ik wanneer ik zelf een stuk zing, ook al vind ik het in eerste instantie niks, er toch van kan gaan houden, puur omdat we er zo mee bezig zijn geweest.”

Lilian Fäustle – sopraan

“Ik verliet het koor na 5 mooie Matthäussen, omdat ik op een gegeven moment bijna de helft van het jaar bij mijn vriend op Java zat, en ik het niet meer kon verantwoorden dat ik telkens een paar weken voor een concert binnen kwam dwarrelen en dan na de repertoiretest toch mee mocht doen. Elke keer dat ik terug kwam zag ik nieuwe gezichten, die mij vroegen of ik extra hulp was. Dat kan niet de bedoeling zijn als je lid bent van een vereniging. Dus besloot ik weg te gaan totdat ik weer wat honkvaster zou worden. Ik heb nog steeds dierbare herinneringen aan de prachtige bos bloemen die ik op de laatste repetitie kreeg, ze hebben bijna twee weken gehouden!

De plannen waren om op Java vrijwilligerswerk te gaan doen en te kijken naar de mogelijkheden om daar een leven op te bouwen. Grotendeels is dat goed gelukt! We hadden een schattig huisje in allerlei zuurstokkleuren, bananenbomen voor de deur en lotussen in de achtertuin. Aardige burens en aan vrijwilligerswerk geen gebrek! Ik heb mozaïekworkshops gegeven aan lokale kunstenaars, aan handycraft mensen en, last but not least, aan de huisvrouwenvereniging van ons dorp. Ik heb ook veel vrij werk gemaakt, waaronder een stupa vlakbij de Borobudur en panelen voor een tentoonstelling van het Erasmushuis in Semarang. Ook het Engelse les geven aan de tieners uit de buurt en verschillende middelbare scholen was superleuk. Frappant is dat je daar een totaal andere uitdaging hebt: hier in Amsterdam heb ik soms klotsende oksels van de inspanning om de jongelui stil te krijgen en in Indonesië werkte ik me juist in het zweet om de leerlingen aan de praat te krijgen – omgekeerde wereld! En we zijn vorig jaar nog heel druk geweest door de uitbarsting van de Merapi, die grote gebieden (waaronder ook dorpen van vrienden) onder as en lahar bedolf. Genoeg te doen dus. Alleen bleef het bij vrijwilligerswerk, want een werkvisum zit er momenteel niet in. Helaas... Dus besloten we het in Nederland te proberen. En nu, twee jaar later (of zijn het er drie, ik ben de tel even kwijt) wonen we weer hier, zijn mijn Indonesische vriend en ik getrouwd en hebben we in oktober een ontzettend zonnig zoontje gekregen, Fenix. Het moederschap is een behoorlijk heftige wending in mijn luizenleventje: alles voor de baby, total immersion zeg maar. Vandaar dat ik me enorm op de koorrepetities verheug, even iets voor mezelf. Bovendien heb ik het zingen enorm gemist. Want in Indonesië heb je heel veel moois, maar een koorcultuur heb je er niet!”

Marcel Jansen – bas

“Omdat ik het te druk had met mijn studie, die ik toentertijd volgde naast mijn baan, ben ik in 2003 weggegaan. Ook braken de

zaterdagrepetities me op. Ik heb in de tussentijd bij KCOV Excelsior gezongen, wat ik ook heel leuk vond, onder leiding van Thijs Kramer. Toen hij afscheid nam, had ik minder reden om bij het koor te blijven. Zo besloot ik weer auditie te doen voor Toonkunstkoor Amsterdam, samen met twee leuke sopranen van Excelsior namelijk Jeske en Elsenoor. Gelukkig werden we ook alle drie aangenomen. Ik wist dat TKA *Via Crucis* ging zingen daar had ik heel veel zin in. Nu doen we het voor het derde jaar. Voor mij zeker geen straf.

Weer terug bij TKA heb ik heb het naar mijn zin. Ik vind de sfeer ook beter geworden. Het is gezelliger, ontspanner. Ik vond het koor toen een tikkeltje nuffig.

Overigens ben ik in de tussentijd getrouwd en aan de Amstel gaan wonen. Wat wil een mens nog meer?!"

Maya Schmucki – sopraan

"Ik heb zeven jaar met heel veel plezier bij TKA gezongen en heb het koor in 2005 verlaten, omdat ik in 2004 was gestart met een eigen bedrijf en het door een aantal grote opdrachtgevers daar opeens ontzettend druk mee kreeg. Voor TKA was 2005 ook een druk concertjaar. Afgelopen jaar kon ik mijn bedrijf verkopen en sindsdien heb ik weer veel meer tijd over.

Ik speel al sinds mijn 9de viool en oefen nog steeds regelmatig, echter zonder doel. Verder heb ik in een buurtkerk-koor gezongen, maar dit was meer voor de gezelligheid. De koorleden zijn erg oud, meer dan 80% kan geen noten lezen en de hoogste noot die de sopranen moeten zingen is een E... en dat doet ze volgens mij allemaal al pijn.

Het is erg leuk om weer bij een goed koor te mogen zingen! Er is veel gebeurd, met name aan de koorklank, die onwijs is verbeterd. Nu ik weer tussen de zingenden sta, hoor ik dat minder maar tijdens een aantal concerten viel me wel op dat er een veel betere stembeheersing is."

Melanie Lemmen, sopraan

"Ik ging na de *Matthäus-Passion* in 2009 met zwangerschapsverlof; ik zong toen ruim drie jaar in het koor. Mijn man, Marc, kreeg een baan in Kopenhagen, dus wij verhuisden in november 2009 met het hele gezin naar Denemarken. Sinds kort wonen wij weer in Nederland.

Ik heb bij het Københavns Kantatekor (www.kantatekor.dk) gezongen, een muzikaal en sociaal zeer actief koor. In de kleine twee jaar dat ik daar zong heb ik meer dan twintig reguliere concerten, een flink aantal gelegenheidsconcerten, kerk-

diensten, koorweekenden en een reis naar Boedapest meegemaakt. Het was dé manier om te integreren en de taal te leren en het heeft me, naast onvergetelijke muzikale ervaringen, een aantal waardevolle vriendschappen opgeleverd.

Op allerlei gebieden stonden de afgelopen jaren in het teken van verandering: onze tweeling James en Emma werd geboren, ik zegde mijn baan op, werd huismoeder en we bouwden een nieuw bestaan op in Denemarken. Na twee jaar werden de rollen omgedraaid en zegde Marc zijn baan op, verhuisden we terug naar Nederland en kon ik weer aan de slag als projectmanager bij de NS. Nu beginnen we langzamerhand onze draai te vinden en daar helpt het zingen bij: dat vaste punt in de week maakt het leven weer iets normaler.

Ik vind het heerlijk om weer terug te zijn! Er lijkt op het eerste gezicht niet veel veranderd, maar luisterend naar het prachtige concert in de Vredeskerk viel me op dat het niveau verder gestegen is. Ik was dan ook behoorlijk zenuwachtig voor de auditie! Ik verheug me er vooral op elke week met muzikale mensen, in een prettige atmosfeer en met een inspirerende dirigent mooie muziek maken."

Patrick Ploum – bas

"Ik was er destijds (1997) erg trots op dat ik bij HET Toonkunstkoor Amsterdam was aangenomen. Ik heb maandenlang op m'n tenen

gelopen, want ik kwam van een koor aan de andere kant van het spectrum: Oratoriumkoor Eigenwijs, een zeer laagdrempelig koor. We begonnen spoedig aan de voorbereidingen voor een tournee met het *Requiem* van Mozart, onder leiding van Jaap van Zweden. Dit *Requiem* had ik al bij

Eigenwijs gezongen, zo kon ik 'veilig' bij TKA beginnen.

In 2009 vertoonde het programma inmiddels toch aardig wat herhalingen (elk jaar weer die *Matthäus*), en ik wilde wel weer eens in een kamerkoor zingen. Omdat mijn vrouw toen nog in het midden van de behandeling van haar borstkanker zat, vond ik twee koren tegelijkertijd te veel van het goede, en zo besloot ik TKA op te geven.

In de tussentijd ben ik bij het Lelikoer gaan zingen, een erg goed kamerkoor dat onder leiding staat van Janjoost van Elburg. Met drie à vier programma's op goed niveau per jaar kwam ik muzikaal zeker aan m'n trekken. Maar dat koor ervaar ik als minder gezellig dan TKA.

Toen ik wegging bij TKA werkte ik bij Fortis Bank Nederland, was net begonnen als zzp'er, en rond 2009 speelde de overname van ABN AMRO door Fortis, Santander en RBS. Ik was toen erg ongerust over m'n toekomstperspectieven, want ik was voornamelijk met die fusie bezig toen Bos en Balkenende een streep door die overname trokken. Gelukkig is dat allemaal, voor mij althans, op z'n pootjes terecht gekomen. In de privésfeer is het minder geweest; enkele maanden vóór m'n terugkeer bij TKA is namelijk het besluit gevallen tot echtscheiding, na ongeveer 25 jaar samen, en twee grote kinderen.

Begin 2011 ben ik naar *Nunc* komen luisteren in De Duif en was toen

zeer onder de indruk van de kwaliteit. Niet alleen van het programma (wat een encenering!), maar zeker ook van het koor. Wat was TKA gegroeid! Niet veel later werd ik gevraagd om bij de *Matthäus* te komen versterken; daar gaf ik gehoor aan. Het weerzien en de ontvangst vond ik zo hartelijk dat ik na de *Matthäus* maar besloot om mij als 'herintreder' aan te melden bij Boudewijn. Ik vind het fantastisch om weer terug te zijn en wat mij eigenlijk het meest opvalt, is de grotere variatie in de programmering. Erg goed! Ook opera: leuk om de stijve lijven (muzikaal) meer te laten dansen. Eigenlijk verheug ik me het meest op al die maandagavonden. Een paar uur zingen, streven naar kwaliteit, wel met enige ontspanning, en gezelligheid."

Edwin Scholten – bas

"In juni 2008 vertrok ik wegens een HBO-masterstudie. Ik was toen drie jaar lid van het koor. De noodzaak van het zingen bracht me bij TKA terug.

In de tussentijd heb ik nauwelijks iets aan muziek gedaan, maar een half jaar vóór ik terug kwam, ben ik in het Vierwindenchor gegaan om te proberen mijn stem weer wat te activeren. Dat is een koor met burens in het Vierwindenhuis, waar ik woon.

De studie is nog aan de gang. Ondanks dat mijn leren niet meer is wat het is geweest, is de studie voorsnog de moeite waard. Na drie jaar besloot ik om ook de reeds bekende kwaliteiten weer aan bod te laten komen. Zaken die goed gaan mag je koesteren. De muzikale activiteiten horen daarbij. Mijn vrouw leidt na een intensieve cursus een succesvol bestaan als teamleider in het MBO. Als ergens de omslag in het MBO plaats vindt, dan op haar werklocatie. Daarnaast vroeg mijn zieke moeder aandacht (knapt weer wat op na zware galoperatie najaar 2011). Ik kreeg een kleine opslag op mijn werk, op grond van mentorale vaardigheden.

Het is leuk om weer terug te zijn bij TKA. Er wordt door velen opgewekt gemusiceerd. Ik voel me gewaardeerd bij de bassen. Dat stimuleert ook weer tot inzet. Mijn stem is gezakt. Dat is spectaculair om te beleven als geluidsbron. Laag is cool! Om de lage stem toch van kern te voorzien moet ik aan de hoge registers blijven oefenen. Ademsteun, ontspanning en resonantie zijn complementair. Ontspannen zingen gaat beter als ik mijn partij ken. Dat is vast herkenbaar. Sinds ik terug ben zing ik alleen maar nieuw werk. De *Matthäus-Passion* is het enige eerder door mij gezongen werk dit jaar. Dat vraagt aandacht naast de masterstudie en het dagelijks werk. Er is nog steeds ambitie in het TKA-bestuur. De bezuinigingen op de cultuuruitgaven scheppen mogelijkheden voor de toekomst waarmee het bestuur voortvarend omgaat. Ik verheug me het meest op de uitvoeringen, daar doe ik het voor. De opbouw en thematiek van het programma met *Nunc III* geven ongetwijfeld een dramatisch en verstillend effect. Daar beleef ik bij de repetities al genoeg aan."

Nelleke Reijs

Wie is wie?

Hans Streng
bas 1 / superbariton
Lid sinds 2007

Zong of zing je in een ander koor?

Ik zing al 30 jaar in allerlei koren. Het laatste koor was het Garagekoor; een kamerkoor genoemd naar de garage in de Jordaan waar geoefend werd.

Wat is het mooiste/spannendste/meest ontroerende concert (van TKA) dat je hebt meegemaakt?

Het is vaker genoemd maar de *Hohe Messe* januari 2009 was top; daarna liep ik op een roze wolk door de stad...

Welk stuk zou je met je met het koor willen zingen?

Ik ben dol op requiems: ik heb daarom de artistieke commissie een paar jaar geleden al voorgesteld om een keer het requiem van Kreek te zingen...

Wat is de laatste cd die je hebt gekocht?

Dat waren er drie: *Duetti* van Philippe Jaroussky en Max Emanuel Cencic, *Bach Cantates* door Andreas Scholl (het enige concert waar ik als toeschouwer ooit zenuwachtig voor was) en een uitvoering van de opera *Deidamia* van Handel (gezien bij DNO).

Welke drie cd's gaan mee naar een onbewoond eiland?

Sowieso Bach, Handel en opera highlights. Welke precies hangt af van het moment.

Welke film zag je het laatst in de bioscoop en welke film zou je iedereen aanraden?

Ik ga te weinig naar de bioscoop, maar er liggen aardig wat dvd's op me te wachten. Ik kan iedereen *Borgen* aanraden!

Welk boek ligt op je nachtkastje en welk boek zou je iedereen aanraden?

Op het moment liggen er verschillende boeken die ik maar niet uit krijg. De boeken van Mankell kan ik iedereen aanbevelen, maar ook *Bonita Avenue*.

Naast wie zou je graag in het vliegtuig willen zitten en waarheen?

Naast Nelson Mandela: mijn absolute held!

Welk TV- of radioprogramma wil je niet missen?

DWDD kijk ik vaak terug.

Heb je een favoriete krant en/of tijdschrift?

Zaterdag Volkskrant.

Welke website heb je deze week meer dan drie keer bezocht?

Dat wil je niet weten...

Kun je ons een restaurant aanbevelen?

Mag een traiteur ook? Manger Maintenant: een traiteur in de Jordaan met een eerlijke Franse keuken.

Doe je nog iets anders met muziek?

Ik ben een operaliefhebber (kom er al 20 jaar) en met mij verschillende TKA-leden.

Wat vind je leuk aan TKA?

Door de verscheidenheid aan werken leer je van alles echt van binnenuit kennen en daarnaast is er altijd de *Matthäus-Passion* (heerlijk!).

En wat vind je minder leuk aan TKA?

Soms is het wel een uit de hand gelopen hobby en wordt er gedacht dat je naast je werk niet andere leuke dingen doet.

Vertel eens iets verrassends over jezelf?

Ik ben kleuterjuf ;-).

In de film over jouw leven: welke acteur/actrice speelt de rol van jou?

Laat ik dat gewoon maar zelf doen...

Mariachi Tierra Caliente

Spelen op Paleis Soestdijk

De redactie kreeg een artikel in handen uit het blad *Música*, waarin onze tenor Ramón Baldera Sánchez vertelt over zijn avontuurlijke leven en over het Mariachi orkest waar hij zanger en artistiek leider van is: Mariachi Tierra Caliente. De beroemde Mexicaanse schrijver Carlos Fuentes riep deze band uit tot de beste vertolker van Mexicaanse muziek in Europa. De groep ontstond in 1986 op Koninginnedag in Amsterdam en was meteen een hit. Prins Bernhard was er gek op! Hier een samenvatting van het artikel, dat geschreven werd door Jos Schuring.

“Toen ik 21 was werkte ik in Mexico-stad als promotor bij het Orquesta Sinfonica del Estado de México. Mijn vriend Andrés, een vluchteling uit Chili, ging naar Parijs om clavecimbel aan het conservatorium te studeren. Hij wilde dat ik meekwam. Dus ik ging mee en een paar jaar later werd ik ook op de opleiding toegelaten om contrabas te studeren. In de tussentijd ging ik druiven plukken of schnabbelde ik als remplaçant bij diverse orkesten.

De liefde bracht me naar Amsterdam. Ik was behoorlijk verfranst, maar doordat ik hier weer veel latino's en landgenoten ontmoette werd ik hier weer Mexicaan. Omdat ik geen werkvergunning had kon ik niet bij een orkest komen. Dus ik speelde in restaurants en zong klassiekers als *Girl from Ipanema* en zelfs *Una Paloma Blanca*. Ik studeerde nog een tijdje culturele studies, maar kreeg het te druk met het opzetten van Latin Swing Productions. Daarmee organiseerde ik culturele evenementen en concerten, en bemiddelde ik voor artiesten uit Latijns-Amerika, maar ook voor bijvoorbeeld salsa-orkest Rumbata en Carel Kraayenhof die toen nog speelde met Sexteto Canyengue.”

Mariachi?

De belangrijkste instrumenten in de mariachi zijn trompet, viool, huitarón (Mexicaanse basgitaar), gitaar en vihuela (luitachtige gitaar). De traditie is waarschijnlijk in de 17e eeuw ontstaan, ten tijde van de kolonisatie. Later verhuisde de mariachi van het platteland naar de stad. In Mexico werden in de jaren dertig films opgeluisterd met Mariachi-muziek. Omdat de cineasten vonden dat de muzikanten er wel mooi uit moesten zien, kwamen de mooie kostuums erbij. De mariachi werd toen enorm populair. De charro cantor, ofwel de zingende landheer, werd emblematisch voor het genre. Deze charros waren van oorsprong veehouders die zich hadden opgewerkt tot landbezitters.

“Op Koninginnedag 1986 gingen we met drie Mexicanen en een Colombiaan muziek maken. Niet lang daarna speelden we heel erg veel, soms wel drie keer op een dag. In 1989 kwam ik Prins Bernhard tegen op de Mexicaanse ambassade. Hij was niet alleen een liefhebber van mariachi, maar ook een kenner. We hebben vaak op Paleis Soestdijk gespeeld en zo kwam van het een het ander. We speelden veel voor mensen uit het bedrijfsleven; in die tijd hebben we alle directiekamers van Nederland wel gezien, van Akzo Nobel tot KLM en Philips.”

Toen Bernard 80 jaar werd, mocht Ramón een muziekprogramma samenstellen voor de NOS. “Ik heb toen Maria de Lourdes, een superster in Mexico, uitgenodigd. Met haar hebben we ook een cd gemaakt. Dat was absoluut een van de hoogtepunten met Mariachi Tierra Caliente.”

Ramón is sinds kort directeur van het Latijns-Amerikaanse muziekfestival *Días Latinos*, het grootste festival van Latijns-Amerikaanse muziek in Nederland. Het gratis festival is deze zomer van vrijdag 17 tot zondag 19 augustus te bezoeken. (www.diaslatinos.nl/)

“We hebben zeventig optredens op zeven podia in Amersfoort. *Días Latinos* is een venster op de muzikale rijkdom van Latijns-Amerika.”

samenvatting: Seppie Groot

Op 25 en 26 augustus is er weer Uitmarkt in Amsterdam. Zoals ieder jaar staat TKA met de andere oratoriumkoren in een gezamenlijke stand. Het is de bedoeling dat wij een aantal uren per dag de stand ‘bemannen’, flyers uitdelen en mensen informeren. Wie wil een paar uur van zijn tijd hiervoor vrijmaken? Het gaat meestal om 2 à 3 uur per dag, inclusief een keer op- of afbouwen van de stand. Graag aanmelden bij Els van Eersel tijdens een repetitie of per e-mail: e.eersel@planet.nl.

Colofon

Redactie Sara Pleyte, Els van Eersel, Nelleke Reijs, Stef Lokin Met medewerking van Theo Lacleulle, Caroline Bakker, Jo Janssen, Seppie Groot Eindredactie Sara Pleyte Vormgeving Seppie Groot